

Bir müddət camaat sözünə əməl elədi: salam vermədilər. Bəy qulaq asmadı, dedi:

- Müsəlmandırlar, bir işin dalınca axıradək nə vaxt gediblər ki, yəne gedələr?

Bazarda et satmadılar, başlıdı qapısındaki toyuqlardan bir-bir kəsib yeməyə. Buğda satmadılar, anbarın ağızını açıb öz buğdasını çıxardı. Atına arpa, saman vermedilər, yazdı, qazaq əfəsəri göndərdi.

Bələliklə, neçə müddət keçdi. Bəy baxıb göründü ki, xeyr, camaat sözünün üstündə möhkəm dayanıb. Toyuqlar qurtardı, qazaq əfəsəri de təngə gəlib bəyin nökerini qovdu, dedi:

- Get ağına degilən başımdan rədd olsun.

Yavan çörəklə də iş keçmedi.

Axırda bəy bir gün çıxdı bazara. Bazarda da çox yığıncaq var idi.

Bəy bir damın üstüne çıxb üzünü camaata tutub dedi:

- Camaat! Siz məni bayqot edibsiniz. Bu sizin işinizdir, sizin məsləhətinizdir. Mənim de sizə bir sözüm yoxdur. Ancaq izn verin səzə ikicə kəlmə söz deyim, ondan sonra gedim həmişəlik oturum evimde.

Camaat qışkırtı salıb bəye söz vermək istəmedi.

Ağsaqqallardan biri xalqa üzünü tutdu:

- Camaat! Qoyun sözünü desin. Bəlkə əməlindən peşman olub, bizdən üzr isteyəcək.

Hər yerdən səs geldi:

- İstəmirik, danışmasın. Onun tövbəsi bize lazımlı deyil. Na balını istəyirik, nə də belasını. Güclə yaxamız əlindən qurtarıb.

Ağsaqqal düberə camaatdan xahiş edəndən sonra dedilər:

- Danışın. Ancaq uzun eleməsin.

Bəy dedi:

- Mən necə ki, dedim, sizə ikicə söz deyəcəyim. Sözüm budur: siz bu bayqotu mənim üstündən götürürün. Götürməseniz, mən də gedib dönbə rus olacağam, vəssalam. Bu mənim sözüm.

Bəy bunu deyib damdan endi və getdi evinə. Camaat səs-səsə verib dedi:

- Bəy əcəb söz danişdil! "Gedib rus oaram", cəhənnəmə get rus ol, gora rus ol! Müsəlmanlığında camaata ne mənfeətin deyibdi ki, rus olanda camaat ağlaşın. Buz də dedik, görəsən bəy nə buyuracaq?!

Yenə həmin ağsaqqal ortalığa çıxdı.

- Camaat! Siz bəyin sözlerini səhl sanmayıñ. Cəmi mahal bunun ağınlı təsdiq eləyir. Bu, havadan söz danişmaz. Yəqin sözünün canı var. Amma məlumdur ki, bunun hiylələrinin müqabılində şeytan məettəl qalar. Bu sözləri bizi qorxutmaq üçün dedi. Ve biz də gərkədirlər qorxaq. Bu ki müsəlmanlıqla bu camaatın haqqında bir neçə zülm eləyib, əger dönbə rus olsa, gərek cəmi Qocaqurd mahalının əhli evindən eşiyyindən əl çəkib, arvad-uşağının əlindən tutub məhaldən çıxa. Yoxsa burada dolanmaq mümkün olmaz.

Camaat bir az fikrə gedib, sonra hamısı qoçanın sözünü beyənib gedildər bəyin evinə və dedilər:

- Bəy, biz bayqotu götürdük. Səni də uşaqların canına və məzhebindən dönmə! İblis dedi:

- Camaat! Şeytan mən deyiləm, bu kişidir, İndiyədəl bir xeyr iş yoxdur ki, bunun vücudu ilə berpa ola. Bir şəxs tapılmaz ki, onun haqqında dilini xeyrə bulamış ola. Nə qəder təqsirsiz adamlar bunun dilinin və qələminin səbebəne badi-fənaya gediblər. Bələ şeytanlardan insanlara artıq ziyan deyir, nəinki məndən.

XORTDANIN CƏHƏNNƏM MƏKTUBLARI

İblisi cəhənnəm əhli bir növ cana gətirmişdi ki, bìnəva az qalmışdı istəfa (yeni ostavka) vərib qulluqdan çıxsın. Amma buna bir şey mane oldu. Nagah havadan bir məlek göründü və məlek sol əli ilə bir zorba qoçun buynuzundan yapışib, sağ əlinde də bir xəncər tutmuşdu. İblis mələyi camaata göstərib dedi:

- Baxın görün, o havadakı nədir? Mənim gözüm əməlli görmür.

Cəhənnəm əhli qoço görən tək əzabı yaddan çıxardıb:

- Ay camaat, qoç döyüsdürəcəklər! - deyə qışqırıb qoça təref yüyürsüdülər.

Iblis də bundan istifadə edib, qurruqunu qışmış, yavaşa sıvişquluya dəm verdi. Qoça təref gedəndən lap qabağında bakılırlar yüyürdürələr. Onlardan dal qarabaşlılar, irəvanlılar, eşqabdlılar... Daha sanamağın mənəsi yoxdur. Xülasə, bir şamaxılıldan savay hamı getdi. Şamaxılılar bir yana çekilib dedilər:

- Qardaş, qoç döyüşməsi ne böyük tamaşadır? Allah versin bildirçinə, döyüsdürəsən ruhun ləzzət apara!

Bu halda gördüm bir içərişəhərli bakılı camaatdan ayrılib şamaxılılara təref qayıdır. Dedim:

- Ədə, nösün qayıtdın?

İçərişəhərli sözüme cavab verib dedi:

- Bir mənən deyən gərək ay... ay şoğərib, ay filan, sənə nə düşüb camaatın ardında yüyürsən? Məger sənin başında ağıl yoxdur? Nəhaq-napras yerə ayaqlarımı ağırdıdım. Süz ölüsüz, meytvüzü görüm, Kürdəmir tərefindən adını eşidib, gedib yüz altmış manat verib bir köpek alıb getirmişim ki, bir paraxoda dəyer. İçərişəhərde boğmamış köpək qalmayıb. Kosavay Məhəmmədin oğlu Yusifcavadın köpəyini iki rəs qovud. Kəblə Meydanəlinin yüz manatlıq köpəyini boynunun ardından alıb, yera belə çırplı ki, iki dal qıçları üzüldü... Odur ki, Kəblə Meydanəli qoçularından birisine pul verib iti öldürdü. Mən də min manat verib Kəblə Meydanəlinin özünü öldürdü. Kəblə Meydanəlinin də emisi nəvəsi Kitabullah mənən vurub öldürdü ki, mən də buraya gelmişəm. Xeyir a... nə qoç bir şeydir, nə bildirçin bir şeydir, nə dəvə güleşdirmək bir köpük manata dəyər. Ləzzətlərin böyüyü köpək boğuşdurmaqdadır. Köpək, köpək, yenə köpək! Siz ölüsüz, meytvüzü görüm, ermənidə yalan deyən, her dəfə ki, mənim köpəym bir alahi köpəyi boğurdu, ele bilirdim ki, on burugum birdən fantal elədi...

İçərişəhərli nitqini qurtardı və yığıncaq hamisi onun köpəyinə "afərin" dedi.

- Ax, a namərd oğlu! O gülləni köpəye vuruncə mənim birən oğlumun üreyinə vuraydın!

Bu dəmdə havadakı məlekədən bir səs geldi. Cəmi əhli-cəhənnəm sakit olub qulaq asıldı.

Məlek deyirdi:

- Bilin, ey əhli-cəhənnəm! Buynuzundan yapışdıqım qoç ölüm qoçudur. Nə qəder ki bu qoç sağıdır, insan üçün ölüm var. İndi mən bu qoçun boynunu vuracağam, ondan sonra insandan ölüm götürüləcək.

Cəhənnəm əhli hamisi ağız-ağıza verib məleyə yalvardılar ki, qoçun boynunu vurmasın. Amma uzaqdan bir səs gəldi; o səs də məlekədən, qoçun tezliklə boynunu vurmağı xahiş edir-

di. Məlum oldu ki, uzaqdan eşidilən səs, behişt əhlinin səsidir. Məlek cəhənnəm əhlinin yalvarmasını qəbul etməyib, qoçun boynunu vurdu. Cəhənnəm əhli çox məyus geri qayıtdı və hər kəs getdi öz məkanına.

Sözlərinin üstündə möhkəm dayanıb, bir dille çörək

istədilər.

Bir də baxdım kənarda bir molla sakit, başını aşağı salmış, mütəffekkir əyleşibdir. Mən molaya təref getdim və dedim:

- Cənab axund, bu adamların etibarı size biziñdən çıxır. Mən sizi inandırıram, siz də buları inandırın ki, altı-yeddi saatdan sonra kənarə çoxacaqıq.

Molla qulaq asıb dedi:

- Canım, özünüz bilirsiz ki, ac qılıncı çapar. Bu adamlarla çörək lazımdır. Mən onları sakit eləye bilərem?

- Yena bir fikir edin.

Molla bir qəder fikrə gedib dedi:

- Bunlar acıdlar. Nəsihət-filan onlara kar etməz. Yaxşısı budur ki, bu camaata bir mərsiye oxuyam.

Bakidan biz yola düşəndə hava gözəldi və tufan olameti görünməyirdi. Nəhayət, beş-altı saat yol gedəndən sonra xirdəcə külək başlıdı əsməye,

Krasnovodsk tərefə rəvan olduq. Sərnişin gəmیدə biz iki yoldaş idik və palubada da yüze yaxın İran fehlələri əyleşib vətənlərinə gedirdilər.

Bakidan biz yola düşəndə hava gözəldi və tufan olameti görünməyirdi. Nəhayət, beş-altı saat yol gedəndən sonra xirdəcə külək başlıdı əsməye,

mellanın ətrafinə. Molla qabaqça bir uzun vez başlıdı. Belə ki, vəzi əqəllən saat yarımdən çəkdi. Vəzən sonra keçdi mərsiyyə. Bir azdan sonra baxdım ki, camaat aclıqdan və ağla-maqdan bihalet olub, hamısı yan-yan töküldür. Bir qəder getdikdən sonra Krasnovodskin dağları göründü və camaat da xatircəm oldu. İndi mollalara düşmən olanlar, mollaları bəyənməyənlər, bilsinlər ki, lazımlı olan yerde molla da kara gələr.

Məsədi bu yerde başına iki əlli, tutarlı bir qapaz saldı. Dedi:

- Məsədi, bu nə işdir?

Dedi:

- Ax Xordan, sən Allah, dərdimi soruşma.

Mənən hər nə eləyirlərse, haqqında eləyirlər.

Mənən deyən gərek: ay həpend, pulun var, qoy ci-

binde qalsın. Ne borcundu bu kənd camaatının qeydine qalırsan? Acıdan özür, qoy canı çıxsın, ölüsün! Yəqin Allahın məsləhəti belədir; yəqin Allah məsləhət bilib ona yetirməyir... Ne borcundur gedib onun elini tutub pul verirsən? Bir şəxsi ki, Allah acəlyə, insanın nə haqqı var ki, deyə men gedib onun qarınını doyuduracağam!

Odur ki, adamı bu güne salırlar.

Məsədi bu yerde başına iki əlli, tutarlı bir qapaz saldı. Dedi:

- Camaat arasında gəzərkən keçmiş dostlar-

dan, tənislərdən, aşnalardan birbir göründür.

Amma bizim həftə bazarında alış-veriş eləyən Məsədi Sünbeni hamidan yaman gündə gör-

düm. Bu şəxsin adı özgə idi. Amma xalq onu lə-

qəbi ilə tanıydı. Ona Məsədi Sünbe ləqəbi ve-

rilməsində bir qəribe nağıl var:

Bir gecə məsədi evində yatdıqı yerde eşidir

ki, darvaza döyüür. Durub darvazanı açıb görür

ki, şəhərin üç nəfər məşhur oğruları qapıda du-

rubular.

- Bala, bu gecə xeyirdim?

- Xeyir olmamış nə var? Xoca Hamparsumun

dükənini yarib, budur mallarını getirmişik. Əgər

müsterisən gərek içəri?

Məsədi oğruları salır içəri.

- Qadanızı alım, açın, görüm mətəniz nədir?

Oğrular çiti, məxəmri, ay-ulduzu, zərli parca-

ları, firəng qanovuzunu... açıb tökürlər məşədi-

nin qabağına, məşədinin gözləri məşəldər pişiyin

gözəri kimi başlayır parıldamağa. Deyir:

- Size qurban olum, qiymət deyin!

Məsədi dedi:

- Ay qurbanın olum, nameyi-əmalını!

Məsədi dedi:

- Ay qurbanın olum, nameyi-əmalını mən-

dənən qəsəbədən, mənim ki, başımın dalında

gözəm yoxdur.

O vaxt bir ayri məlek, gəlib onun boynunu

şaqqlıtlı ilə sindirib, üzünü dala çöndərdi və de-

di:

- İndi oxuya bilərsən!

Məsədi oxudu. O kağızda yazmışdır: "Ri-

baxor".

Bu söhbətdən sonra məşədinin ayaqlarını

Sözlərinin üstündə möhkəm dayanıb, bir dille çörək

istədilər.

Bir də baxdım